

Особливості конкурентної діяльності ВНЗ в сучасних економічних умовах

Глобалізація світової економіки призводить до зростання конкуренції між ВНЗ за студентів, викладачів, адміністраторів, партнерів за різними видами діяльності та видів ресурсів. Як зазначає П. Скотт, глобалізація є найфундаментальнішим викликом, з яким зіткнулися ВНЗ за всю понад тисячолітню історію існування [1]. Глобалізація в освіті, як і в інших галузях являє собою об'єктивний, але далеко неоднозначний процес. Його головна небезпека вбачається дослідниками в тому, що „замість єдності в багатоманітності і розширення освітніх можливостей можна одержати сумну уніфікацію, одноманітність і втрату самобутнього творчого потенціалу національних (регіональних) освітніх систем" [2; 3; 4].

Сучасні відмінності між ВНЗ в світі та Україні зумовлені географічним розміщенням, особливістю історичного розвитку, соціо-культурним середовищем, ресурсно-економічним забезпеченням, регіональним розвитком тощо, що за період реформування істотно посилюються як на теренах України так і в Європейському Союзі. Перехід від адміністративного централізованого управління до ринкових методів регулювання господарської діяльності викликав трансформацію всієї освітньої системи та значне розшарування ВНЗ. В умовах нестабільного соціально-економічного розвитку країни постало завдання діагностики ВНЗ, виявлення депресивних і проблемних ВНЗ та визначення найбільш ефективних форм і методів державної підтримки таких установ.

Сучасний ВНЗ повинен забезпечувати виконання таких домінуючих цілей: підготовка студентів до життя як активних громадян демократичного суспільства; підготовка студентів для побудови їх майбутньої кар'єри; забезпечення можливостей для особистісного розвитку; побудова і вдосконалення широкої та сучасної бази знань; стимулювання дослідницької діяльності і використання інновацій [5]. Саме тому існування потужних, самостійних, відповідальних ВНЗ з належним ресурсним забезпеченням є вкрай важливим для досягнення сучасних цілей. Д. Деланті зазначає, що з огляду на зміни в суспільстві, культурі й знаннях сучасний університет повинен так само змінитися, знайти себе в нових реаліях, щоб гарантувати свою «конвертованість» [6]. Фактично ВНЗ повинен будувати тристоронні відносини із урядовими й багатонаціональними корпораціями [7]. Науковці розглядають глобалізацію як чинник упровадження в діяльність ВНЗ елементів ринкової економіки, що сьогодні змінює і національні, і світову системи вищої освіти. Однак експерти зазначають про низку негативів для розвитку ВНЗ через глобалізацію економіки. Так зокрема американський фінансист та філантроп Дж. Сорос вказує, що грошові цінності узурпували роль істинних цінностей, а ринки стали панувати в таких сферах суспільного життя, де їм не має бути місця (мистецтво, педагогіка, наука, політика тощо) [8].

Науковці виокремлюють основні ознаки діяльності провідних ВНЗ у глобальній економіці [1; 2; 7; 8]:

- автономія і відповідальність за всі аспекти діяльності, в тому числі і фінансово-господарська незалежність;
- домінування наукових досліджень над викладанням за підручниками та стандартами програмами, пріоритет креативний та інноваційній діяльності;
- сильні магістерські й докторські програми, що базуються винятково на дослідницькій роботі, в тому числі і жорсткі умови набору на магістерські та докторські програми (Ph.D. Programs);
- прозора система швидкого кар'єрного зростання (Tenure track);
- розгалужена експертна мережа, що забезпечує рецензування і професійну оцінку всіх робіт (Peer review process);

- добра матеріальна база, в тому числі наявні лабораторне забезпечення, соціально-побутові умови тощо;
- об'єктивні критерії оцінки якості праці, що базуються на прозорій світовій системі критеріїв;
- відповідність якості й результатів досліджень посадам і грошовій компенсації;
- незалежність і відповідальність професорів;
- тісний зв'язок науковців із практиками та налагоджені канали трансферу інноваційних технологій.

Останні дослідження вказують на те, що лідерами у сфері освіти є ВНЗ США, Великобританії та Канади і відповідно в них найчастіше проявляються вищі виділені ознаки [3]. Як зазначає Г. Кіссінджер, завдання США — в перетворенні своєї могутності на моральний консенсус, у впровадженні, а не нав'язуванні своїх цінностей, у створенні умов, за яких ці цінності прийняв би весь сучасний світ, котрий, на перший погляд, протистоїть цьому, але на ділі дуже потребує освіченого керівництва, поширенні своїх здобутків в освітньо-науковій сфері [9]. За більшістю систем оцінювання перші місця у рейтингах посідає Гарвард ті інші північноамериканські ВНЗ. Зокрема, Гарвард надає велику кількість можливостей для розвитку науковців, студентів, викладачів, що дає йому змогу приваблювати найталановитіших студентів і вчених. Так згідно офіційної статистики до академічного складу Гарварду входило 40 лауреатів Нобелівської і 44 лауреати Пулітцерівської премії. Гарвард закінчили сім президентів США. У Гарварді працює понад 2100 викладачів і навчається близько 6700 студентів і 14500 аспірантів [10]. Більшість українців (21,43%) хочуть вчитися в Гарвардському університеті. Про це свідчать результати опитування, проведеного організацією «Багнет» [11].

1. Скотт П. Глобализация и университет // ВВШ «Alma Mater». — 2000. — № 4. — С. 3–8.
2. Диев В.С. Многомерный вектор глобализации: начало и основные компоненты // Философия образования. — 2005. — № 1 (12). — С. 15–21.
3. Канаев Н.М. Глобализация и высшее образование. Взгляд из ЮНЕСКО // Философия образования. — 2005. — № 1 (12). — С. 26–31.
4. Семенов С.Н., Семенова А.Н. Российская высшая школа в условиях глобализации // Философия образования. — 2005. — С. 31–33.
5. Управління університетом в контексті Європейського простору вищої освіти / За редакції проф. Рашкевича Ю.М. — Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2008. — 62 с.
6. Деланти Д. Новые модели университетов. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://socio.tamp.ru/1.htm>
7. Monahan T. Globalization, Technological Change, and Public Education / T. Monahan — Publ. by Routledge Taylor and Francis Group, 2005. — p. 4.
8. Сорос Дж. Кризис глобального капитализма. — К.: Основы, 1999. — 259 с.
9. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? / Пер. с англ. Под ред. В.Л. Иноземцева. — М.: Ладомир, 2002. — 352 с., с. 326
10. Про Гарвард. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.harvard.edu/about-harvard>
11. Українські студенти мріють про Гарвард. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pedpresa.com/blog/ukrajinski-studenty-mriyut-pro-harvard.html>.